

บทนำ

บทที่ 1

1. ที่มาและความสำคัญของปัญหา

1.1 ผลกระทบจากการพัฒนาต่อสิ่งแวดล้อม

การพัฒนาประเทศไทยที่ผ่านมากว่า ได้ว่าล้วนเป็นแนวคิดที่มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความเจริญ คุณภาพชีวิตที่ดีแก่คนไทยทุกคน หากแต่ด้วยอิทธิพลของแนวคิดเศรษฐศาสตร์กระแสหลักที่ยึดมั่นในอุดมการณ์เสรีนิยมและกลไกของตลาด ความพยายามที่จะมุ่งไปสู่เป้าหมายนี้จึงสร้างขึ้นด้วยวิธีการสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่เชื่อมั่นว่าเมื่อเศรษฐกิจขยายตัวจะเป็นพลังผลักดันขนาดใหญ่ให้ผู้คนพ้นจากความยากจน ซึ่งหมายความว่ารัฐมุ่งหวังว่าการขยายตัวของเศรษฐกิจจะก่อให้เกิดการถ่วงดุลค่าส่วนเกินทางเศรษฐกิจไปสู่ผู้ด้อยโอกาสหรือคนยากจนในสังคม หากแต่ผลลัพธ์ของการพัฒนาประเทศไทยที่ผ่านมาได้พิสูจน์แล้วว่ายุทธศาสตร์ในการพัฒนาดังกล่าวก่อให้เกิดปัญหาสังคมไทยขึ้นนานับประการ ประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจซึ่งเป็นค่านิยมที่สำคัญของเศรษฐศาสตร์กระแสหลักก็มีประสิทธิภาพมากในการกระตุ้นแรงงาน และธรรมชาติไปพร้อมกัน ทำให้เกิดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อการพัฒนาจนเป็นปัญหาสิ่งแวดล้อม ที่สำคัญคือ ปัญหามลพิษทางน้ำ ปัญหามลพิษทางอากาศและเสียง ปัญหามลพิษจากกากของเสีย ปัญหามลพิษจากสารอันตราย และปัญหาการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศของโลกอันเป็นผลจากการทำลายป่า (มนัส สุวรรณ, 2539) ที่เห็นได้ชัดเจนคือการลดลงของพื้นที่ป่าไม้จากร้อยละ 58 ของพื้นที่ประเทศ เหลือเพียงร้อยละ 26.02 เมื่อปี พ.ศ.2536 เนื่องจากมีความจำเป็นต้องปรับโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจ เช่น การสร้างเขื่อนเพื่อผลิตไฟฟ้า หรือการวางท่อก๊าซจากพม่าของการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทยเมื่อปี พ.ศ.2540 ซึ่งวางแนวท่อก๊าซผ่านป่าที่อุดมสมบูรณ์ จังหวัดกาญจนบุรี เป็นผลให้เกิดการทำลายป่าจำนวนมาก ในด้านการใช้สารพิษ เมื่อปี พ.ศ.2542 มีรายงานจากองค์การเพื่อสิ่งแวดล้อมของสหประชาชาติ (UNEP) ว่าประเทศไทยมีปริมาณการใช้สารพิษมากติดอันดับ 1 ใน 50 ของโลก สถิติจากกรมควบคุมมลพิษเมื่อปี พ.ศ.2539 แจ้งว่าประเทศไทยมีการนำเข้าสารพิษจำพวก ไดออกซิน คีโคที สารฆ่าแมลง และอื่นๆ 380,000 ตัน ในจำนวนนี้เป็นสารที่นำมาใช้ในภาคเกษตร 38,000 ตัน แม้ขณะนี้จะยังไม่มีข้อมูลที่ชัดเจนว่าพื้นที่ใดมีสารพิษ

ตกค้างมากที่สุด แต่เมื่อพิจารณาจากปริมาณน้ำเข้าแล้วแน่นอนว่าจะมีสารพิษตกค้างในดิน แหล่งน้ำจำนวนมาก (มติชนรายวัน ,13 กันยายน 2542)

เหตุที่การพัฒนาดังกล่าวก่อให้เกิดผลกระทบด้านลบนั้น เป็นเพราะว่าวิธีการพัฒนามุ่งเน้นการสร้างความสำเร็จเชิงโตทางเศรษฐกิจ ซึ่งระบบเศรษฐกิจประกอบไปด้วย 3 กระบวนการ ที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมคือ การนำเข้าทรัพยากรธรรมชาติออกมาจากสิ่งแวดล้อม การแปรรูปทรัพยากรให้กลายเป็นสินค้าอุปโภคบริโภค การนำเข้าของเสียกลับคืนสู่สิ่งแวดล้อม ถ้ามีของเสียหรือมลพิษหลงเหลือออกจากระบบการผลิตมากเกินไป จนก่อให้เกิดการสะสมที่เป็นอันตรายต่อสิ่งมีชีวิต และธรรมชาติจะเกิดมลภาวะ ปรากฏการณ์นี้คือ ผลกระทบภายนอก นักเศรษฐศาสตร์แนวนีโอคลาสสิกได้อธิบายว่าในระบบเศรษฐกิจแบบตลาดซึ่งมีระบบกรรมสิทธิ์เอกชน บุคคลผู้เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตจะมีพฤติกรรมในการแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตนซึ่งจะเป็นการสร้างประโยชน์ให้แก่ส่วนรวมไปด้วย รัฐบาลมีหน้าที่สร้างหลักประกันให้มีการแข่งขันและต้องคอยดูแลไม่ให้เกิดการละเมิดกรรมสิทธิ์เอกชน ภายใต้เงื่อนไข เศรษฐกิจตลาดเสรีจะช่วยให้มีการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งโดยทั่วไปผู้ผลิต จะต้องซื้อสิทธิที่จะใช้ทรัพยากรซึ่งจำเป็นต่อการผลิต แต่ในกรณีของทรัพยากรธรรมชาติ เช่น น้ำ อากาศ เราไม่มีระบบกรรมสิทธิ์มาสนับสนุน สิทธิเช่นนั้นไม่ดำรงอยู่ กลไกตลาดจึงไม่สามารถควบคุมกิจกรรมที่สร้างมลภาวะได้ ปรากฏการณ์ผลกระทบภายนอกจึงหมายถึง ผลกระทบอันเกิดจากกิจกรรมทางเศรษฐกิจซึ่งอยู่เหนือการควบคุมของระบบตลาด

นอกจากนี้ โศกนาฏกรรมการแข่งขันทรัพยากรที่เกิดขึ้นในระบบตลาดเสรี ก็คือ ภายใต้ระบบกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคลผู้ผลิตจะแข่งขันกันใช้ทรัพยากรให้หมดไปอย่างรวดเร็ว เช่น การทำประมงปลาทะเลที่จังหวัดสงขลา ที่เป็นปัญหาขัดแย้งระหว่างชาวประมงพื้นบ้านและชาวประมงที่ใช้เรือและไฟส่องสว่างจับปลาจนถึงขั้นปิดอ่าวไทยเมื่อเดือนกรกฎาคม 2542 ที่ผ่านมานี้ หรือการทำป่าไม้ เป็นต้น นักเศรษฐศาสตร์มองว่า บุคคลที่ทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจจะมีความคิดที่ทรัพยากรธรรมชาติเป็นของฟรี แต่ละคนควรเร่งรีบตัดดวงผลประโยชน์ให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ในสถานการณ์เช่นนี้ปริมาณทรัพยากรย่อมลดลงธรรมชาติและระบบนิเวศจึงทรุดโทรมอย่างรวดเร็ว

1.2 ผลกระทบจากการพัฒนาต่อผู้หญิง

(1) การพัฒนาทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิธีการเพาะปลูกจากการปลูกพืชเพื่อยังชีพมาเป็น การปลูกพืชเศรษฐกิจเพื่อขายมากขึ้น ทำให้ผู้หญิงในชนบทต้องทำงานหนักขึ้นเป็นสองเท่า คือ ปลูกพืชเศรษฐกิจแล้วต้องปลูกพืชเพื่อยังชีพ และทำงานบ้านด้วย

(2) การพัฒนาเศรษฐกิจที่ผ่านมาสร้างความยากจนให้แก่ชาวชนบทเพราะกลไกราคาในระบบตลาดเสรี นั้น ไม่สามารถแก้ไขต้นทุนการผลิตที่สูงขึ้น ราคาตกต่ำของสินค้าเกษตรได้ และท่ามกลางความยากจนนี้ ผู้หญิงต้องทำงานหนักและเป็นกลุ่มที่ยากจนที่สุด

(3) ในอดีต ลักษณะสังคมไทยเป็นครอบครัวขยายที่มีเครือญาติกว้างขวาง เมื่อผู้หญิงมีปัญหาเกี่ยวกับสามี ยังสามารถไปหาความช่วยเหลือจากญาติพี่น้องได้ แต่การพัฒนาเศรษฐกิจ ทำให้โครงสร้างครอบครัวเปลี่ยนไปเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น เท่ากับว่าผู้หญิงถูกปล่อยให้เผชิญกับชะตากรรมที่ต้องพึ่งพาสามีโดยไม่มีทางเลือกอื่น

ประวัติศาสตร์ที่ผ่านมาแสดงให้เห็นแล้วว่า วิธีการพัฒนาดังกล่าวเป็นการทำลายธรรมชาติและมนุษย์ แม้รัฐจะมีแผนงาน โครงการพัฒนาต่างๆ มากมายแต่โครงการเหล่านั้นกลับเป็นเครื่องมือให้เห็นว่ารัฐมองเรื่องสิ่งแวดล้อมเป็นคนละเรื่องกับการพัฒนาและถูกใช้ให้เป็นพิธีกรรมเพื่อสร้างการยอมรับแก่สังคมมากกว่าเป็นเป้าหมายของการพัฒนา ทั้งนี้เป็นเพราะแนวคิดในการพัฒนาเน้นการขยายตัวทางเศรษฐกิจและมีได้นำมิติสิ่งแวดล้อมเข้าไปในบริบทของการพัฒนาด้วยย้อนกลับไปดูสังคมดั้งเดิมชนบทไทยที่ภาคเกษตรมีความสำคัญยิ่งและเป็นแหล่งอาหารของคนทั้งประเทศ ผู้ผลิตที่เด่นชัดเป็นผู้หญิงที่ทำงานในไร่นา ในสวน ในบ้าน เลี้ยงครอบครัวและสังคม ผู้หญิงจึงทำงานร่วมกับธรรมชาติมาตลอดเวลา เมื่อธรรมชาติถูกทำลายลงด้วยผลจากการพัฒนา ผู้หญิงจึงเป็นกลุ่มที่ได้รับผลกระทบถูกผลักดันให้เป็นเพียงสาวโรงงานในสังคมอุตสาหกรรมเท่านั้น ทั้งที่กล่าวได้ว่าเป็นผู้หญิงเป็นผู้จัดการธรรมชาติ เพราะเป็นผู้ใช้ที่ดิน แหล่งน้ำ หาพลังงานมาใช้ในบ้าน จึงตั้งสมมติฐานความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติอย่างถูกต้องมายาวนาน ผู้หญิงจึงเหมาะสมที่จะกลับเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาและรักษาสิ่งแวดล้อม

เมื่อปี ค.ศ. 1992 (พ.ศ.2535) สหประชาชาติได้จัดประชุมในเรื่องสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา และได้เสนอแผนปฏิบัติการ 21 (Agenda 21) ซึ่งเปรียบเสมือนแนวทางในการพัฒนาโดยคำนึงถึงความยั่งยืนของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมขึ้น มุ่งเน้นการเพิ่มศักยภาพ และส่งเสริมให้ผู้หญิงมีส่วนร่วมในการพัฒนาด้านต่างๆ กำหนดไว้ในระเบียบวาระการพัฒนาแบบยั่งยืน แผนทั้งหมดให้ความสำคัญต่อการสร้างจิตสำนึกของผู้บริโภคให้มีระดับสูงขึ้น โดยมุ่งหวังให้ผู้หญิงเป็นตัวกลางในการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการผลิตและการบริโภคที่ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม ดังนั้นเพื่อต่อสู้กับวิกฤตสิ่งแวดล้อม ทิศทางการพัฒนาประเทศไทยจึงควรกำหนดกลยุทธ์ใหม่ให้ผู้หญิงเป็นแนวหน้าในการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม

จังหวัดเชียงใหม่ : ผลกระทบจากการพัฒนา

จากการเร่งรัดพัฒนาประเทศทำให้จังหวัดเชียงใหม่เป็นศูนย์กลางความเจริญของภาคเหนือ เมืองขยายตัวอย่างรวดเร็วเกิดผลกระทบต่อสภาวะแวดล้อม(ดวงจันทร์ อภาวัชชรุตม์,2536) โดยมีสาเหตุมาจากระบบเศรษฐกิจของเชียงใหม่ขยายตัว โดยหลังปี พ.ศ. 2428 เป็นต้นมา ชาวอังกฤษมีบทบาทการค้ากับเชียงใหม่ นำระบบเงินตราและระบบเศรษฐกิจเสรีเข้ามาแพร่หลาย การสัมปทานป่าไม้ ทำให้ป่าไม้ของเชียงใหม่ถูกทำลายไปอย่างรวดเร็ว ต่อมาเมื่อปี พ.ศ.2504 ไทยได้เริ่มวางแผนพัฒนาประเทศเน้นยุทธศาสตร์การสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ขณะนั้นประเทศไทยโดยเฉพาะเชียงใหม่ยังมีทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์ การยอมรับทุนนิยมเสรีคือการเปลี่ยนทรัพยากรธรรมชาติมาเป็นสินค้า โครงสร้างสังคมเชียงใหม่เปลี่ยนไปจากสังคมเกษตรกรรมเป็นสังคมอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและบริการ โดยปี พ.ศ. 2534 ภาคอุตสาหกรรมขยายตัวขึ้นถึง 5 เท่า ในระยะเวลา 5 ปี ภาคบริการมีผลิตภัณฑ์มวลรวมของจังหวัดมากกว่าภาคเกษตรถึง 2 เท่า การขยายตัวของเศรษฐกิจของเชียงใหม่ ทำให้ผลิตภัณฑ์ระดับจังหวัด ณ ราคาคงที่ปี 2515 จากปี พ.ศ. 2524 ที่มี 7,194 ล้านบาท เพิ่มขึ้นเป็น 71,394 ล้านบาทในปี พ.ศ. 2538 โดยมีอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเฉลี่ยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2525 ถึงปี พ.ศ. 2538 ร้อยละ 5.9 (ศูนย์พัฒนาภาคเหนือ,2540) และรัฐบาลมีนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวทำให้เกิดการขยายตัวด้านท่องเที่ยว จากปี พ.ศ.2528 มีนักท่องเที่ยวมาเชียงใหม่ 1.17 ล้านคน เพิ่มขึ้นเป็น 4.04 ล้านคนในปี พ.ศ.2536 และคาดว่าในปี พ.ศ.2543 จะมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเชียงใหม่ต่ำสุด 6,422,000 คน (แผนพัฒนาจังหวัดเชียงใหม่ 5 ปี ,2534)

ผลกระทบจากการพัฒนาจึงก่อให้เกิดปัญหาที่ไม่พึงประสงค์ขึ้นในเชียงใหม่ คือ

1. ปัญหาสังคม

(1) เชียงใหม่เติบโตเป็นเมืองเอกนครของภาคเหนือ เป็นศูนย์กลางการค้าและการท่องเที่ยว เมื่อชุมชนใหญ่ขึ้นจึงเกิดปัญหาจราจรติดขัด มีมลพิษในอากาศ การขยายพื้นที่ของเขตเมืองไปสู่พื้นที่ภาคเกษตรบางส่วนทำให้พื้นที่เกษตรกรรมลดลง เกิดปัญหาพื้นที่ทำกิน ปัญหาในการบริหารจัดการเมืองเนื่องจากเมืองมีขนาดใหญ่ขึ้น และแน่นอนว่าผู้หญิงเชียงใหม่ได้รับผลกระทบจากการพัฒนาเศรษฐกิจเช่นกัน

(2) ปัญหาความขัดแย้งในสังคมที่เกิดจากการแก่งแย่งทรัพยากร จากรายงานการวิจัยของสภาความมั่นคงแห่งชาติ ตั้งแต่ พ.ศ.2532-2534 พบว่าทั้งประเทศ มีการเดินขบวนประท้วงของประชาชน 1,000 กว่าครั้ง และส่วนมากมีสาเหตุมาจากความขัดแย้งในการจัดการทรัพยากรระหว่างรัฐกับประชาชน เป็นที่น่าเสียดายที่การตัดสินใจในการจัดสรรทรัพยากรของรัฐมีความโน้มเอียงเพื่อกลุ่มทุนมากกว่าปากท้องของราษฎรในท้องถิ่น กระแสการต่อต้านการพัฒนาแนวนี้มีมากขึ้นใน

จังหวัดเชียงใหม่ การเดินขบวนประท้วงของชาวอำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ เกี่ยวกับที่ดินทำกินที่ยึดเอื้อมาหลายปีแล้ว การต่อต้านการสร้างกระเช้าลอยฟ้าขึ้นดอยสุเทพ การต่อต้านการก่อสร้างคอนโดมิเนียมข้างลำน้ำปิง การต่อต้านการทิ้งขยะของเทศบาลนครเชียงใหม่อย่างรุนแรง เมื่อปี พ.ศ.2541 การต่อต้านโรงโม่หินของชาวอำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อเดือนสิงหาคม 2542 การชุมนุมประท้วงของกลุ่มสมาชิกเกษตรกรภาคเหนือที่ยึดเอื้อมานานที่สุดในประวัติศาสตร์ของการชุมนุมประท้วงในเชียงใหม่ ตั้งแต่ 15 เมษายน 2542 – 19 พฤษภาคม 2542 (ไทยรัฐ, 15 กรกฎาคม 2542) เหล่านี้คือปัญหาความขัดแย้งที่เกิดจากการแก่งแย่งทรัพยากรที่จะรุนแรงขึ้นในสังคมเชียงใหม่

(3) ปัญหาความยากจนของคนเชียงใหม่ แม้การพัฒนาจะทำให้รายได้เฉลี่ยต่อหัวสูงขึ้น แต่ผลประโยชน์ของการพัฒนากลับถูกดูดซับมูลค่าส่วนเกินการผลิตกลับไปสู่กลุ่มทุน อุตสาหกรรม กระจัดตัวในเขตเมือง ทำให้เกิดปัญหาความยากจน เพราะการกระจายรายได้ไม่เป็นธรรม รายได้เฉลี่ยต่อหัวของคนเชียงใหม่ปี 2539 สูงเป็นลำดับสองของภาคเหนือเฉลี่ยคนละ 49,614 บาท/ปี แต่รายได้ประชากรในเขตชนบทเฉลี่ยประมาณ 6,000 บาท/คน/ปี (กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ) ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าการพัฒนาทำให้คนเชียงใหม่ขาดความสุข

2. ปัญหาสิ่งแวดล้อม

(1) พื้นที่ป่าถูกบุกรุกทำลายลง เมื่อปี 2516 เชียงใหม่มีพื้นที่ป่าไม้ 18,617 ตารางกิโลเมตร เมื่อปี 2537 เหลือเพียงร้อยละ 75 ของพื้นที่ป่าดังกล่าว การเพิ่มขึ้นของประชากรทำให้มีการอพยพไปเพาะปลูกในที่สูงมากขึ้น การบุกรุกป่าต้นน้ำของนายทุนเพื่อทำไม้เถื่อนหรือทำรีสอร์ท สนามกอล์ฟ ทำให้ป่าต้นน้ำถูกทำลาย ปริมาณน้ำในแม่น้ำลดลง ความสามารถในการรองรับของเสียจึงลดลง เมื่อรวมกับการเพาะปลูกบนที่ชันจึงทำให้ดินชะล้างพังทลาย ในรายงานของกรมป่าไม้ ปี 2532 ระบุว่า ป่าไม้ของจังหวัดเชียงใหม่ถูกทำลายลงไปมากที่สุดของประเทศ ประมาณ 137,000 ไร่ต่อปี ทำให้แหล่งน้ำสำคัญคือ น้ำปิง ต้นเงินและแห้งเป็นบางช่วง มีชาวเขาจำนวน 1,062 กลุ่ม บ้านหรือเกือบสามหมื่นครอบครัวประมาณ 120,000 คน มีพื้นที่อยู่อาศัยและทำกินในเขตป่าสงวนแห่งชาติและพื้นที่เขตอนุรักษ์ ในเนื้อที่กว่า 360,000 ไร่ มีหมู่บ้านกว่า 500 แห่ง ตั้งอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ มีบ้านพัก รีสอร์ท แหล่งท่องเที่ยว 35 แห่งที่อยู่ในเขตป่าเสื่อมโทรมและป่าสงวนแห่งชาติ ในเนื้อที่เกือบ 1,000 ไร่ ทั้งจังหวัดเชียงใหม่มีสนามกอล์ฟถึง 6 แห่ง ที่นายทุนขยายการครอบครองพื้นที่ถูกกล้าเข้าไปในพื้นที่เกษตรกรรม และอาจเป็นผลให้เกิดการบุกรุกพื้นที่ป่าของ

ราษฎรเพิ่มขึ้นอีกเมื่อที่ดินทำกินได้ขายไปแล้ว แต่รัฐบาลกลับหยิบยกสนามกอล์ฟ มาเป็นจุดขาย ตามนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยว

(2) การใช้สารเคมีเพื่อการเกษตรในบริเวณแหล่งต้นน้ำ ทำให้มีสารเคมีปนเปื้อนในน้ำ กล่าวคือการใช้สารเคมีเพาะปลูกพืชผักผลไม้ดอกไม้เมืองหนาวในเชิงพาณิชย์ในเขตแหล่งต้นน้ำ ทำให้สารเคมีที่ตกค้างปนเปื้อนลงไปในดินและน้ำ

(3) ประชากรและนักท่องเที่ยวที่เพิ่มมากขึ้นปล่อยของเสียลงน้ำมากขึ้น กล่าวคือ การขยายตัวของชุมชนทำให้เกิดร้านค้า โรงแรม ตลาดสด และสถานบริการรูปแบบต่างๆ ริมน้ำ ร้อยละ 50 ชุมชนเหล่านี้มีได้บำบัดน้ำเสียก่อนปล่อยลงแม่น้ำ จึงเกิดมลภาวะทางน้ำ เช่น น้ำปิ้งบริเวณที่ไหลผ่านเทศบาลนครเชียงใหม่ และคลองแม่ข่าที่ไหลผ่านกลางเมืองเชียงใหม่เน่าเสียตลอดสาย

(4) มีปัญหามลภาวะทางอากาศในเขตเมืองมากขึ้น โดยเฉพาะฝุ่นละอองที่มีสาเหตุมาจากการก่อสร้าง การจราจร และโรงงานอุตสาหกรรมในเขตเมือง อันเป็นผลมาจากการที่ระบบเศรษฐกิจขยายตัวขึ้น มีสถิติว่าในเขตเมืองเชียงใหม่ มีโรงงานอุตสาหกรรม 2,328 แห่ง รถยนต์ 80,000 คัน และรถจักรยานยนต์ 260,000 คัน ซึ่งสิ่งเหล่านี้ก่อให้เกิดมลภาวะเป็นพิษทั้งสิ้น

(5) มีขยะเพิ่มมากขึ้นจนเกินขีดความสามารถในการจัดเก็บและกำจัดในเขตเมือง โดยในปี 2539 มี 170,721 ตัน ปี 2540 มี 171,365 ตัน จากรายงานการศึกษาเพื่อจัดทำแผนปฏิบัติการและจัดลำดับความสำคัญของการลงทุนเพื่อแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ ระบุว่าปัญหาขยะมูลฝอยมีระดับความรุนแรงมากที่สุด มีค่าใช้จ่ายในการจัดเก็บปีละ 51 ล้านบาท และจัดเก็บได้ร้อยละ 80 ของขยะที่เกิดขึ้นเท่านั้น ทำให้มีขยะตกค้างจำนวนมาก (เทศบาลนครเชียงใหม่, 2539)

(6) ปัญหาผังเมืองและใช้ที่ดินไม่ถูกต้อง โดยใช้ที่ดินในเขตชลประทานเป็นที่อยู่อาศัย ขณะที่ทำการเกษตรไม่มีระบบชลประทานทำให้ผลผลิตตกต่ำต้องใช้ปุ๋ยและสารเคมีมากขึ้น พื้นที่ว่างและสวนสาธารณะในเขตเมืองมีน้อยมาก ยานการค้าอยู่ริมฝั่งถนนทำให้การจราจรติดขัดและปิดบังโบราณสถาน ที่อยู่อาศัยกระจายกันอยู่ทั้งในเมืองและนอกเมืองทำให้ยากในการจัดสาธารณูปโภค สถานที่ราชการ สถานศึกษาอยู่อย่างกระจัดกระจายไม่เป็นระบบ

จากบริบทของสตรีที่เป็นผู้จัดการสิ่งแวดล้อมในสังคมมาช้านาน และท่ามกลางปัญหาสิ่งแวดล้อมของจังหวัดเชียงใหม่ดังกล่าวข้างต้น การแก้ไขปัญหาจึงควรให้ผู้หญิงมีส่วนร่วมในการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาว่า ปัจจุบันผู้นำสตรีในจังหวัดเชียงใหม่มีส่วนร่วมในการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมหรือไม่ มีแนวคิดและวิธีการในการจัดการคุณภาพ

สิ่งแวดลอมอย่างไร มีการสร้างเครือขายในการจัดการคุณภาพสิ่งแวดลอมหรือไม่ วิวัฒนาการของเครือขายต่างๆเหล่านี้เป็นอย่างไร ประเด็นเหล่านี้จึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจศึกษาหาคำตอบ

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ

- 2.1 เพื่อศึกษาแนวคิด และวิธีการของผู้นำสตรีในการจัดการคุณภาพสิ่งแวดลอม
- 2.2 เพื่อศึกษาเครือขายด้านสิ่งแวดลอม โดยเฉพาะกระบวนการสร้างเครือขาย และวิวัฒนาการของเครือขาย ในการจัดการคุณภาพสิ่งแวดลอมของผู้นำสตรี

3. กรอบความคิดและขอบเขตในการศึกษา

3.1 กรอบความคิดในการศึกษา

กรอบความคิดในการวิจัยนี้ สันเคราะห้ขึ้นมาจากกรอบทบทวนวรรณกรรม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย

- (1) ความเชื่อ ความรู้ทัศนคติ ความเข้าใจด้านสิ่งแวดลอม ก่อให้เกิดแนวคิดในการจัดการคุณภาพสิ่งแวดลอมของผู้นำสตรี
- (2) การวางแผน การสร้างแรงจูงใจให้ประชาชนมีส่วนร่วม เป็นวิธีการของผู้นำสตรีในการจัดการคุณภาพสิ่งแวดลอม
- (3) กระบวนการในการสร้างเครือขายและวิวัฒนาการของเครือขายของผู้นำสตรีเป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อความสำเร็จในการจัดการคุณภาพสิ่งแวดลอม

3.2 ขอบเขตในการศึกษา

(1) ประชากร ได้แก่ สตรีผู้นำในจังหวัดเชียงใหม่ ที่มีบทบาทในฐานะเป็นผู้นำของหน่วยงาน สมาคม กิจการต่างๆ เป็นสตรีผู้นำที่มีความหลากหลายทางด้านอายุ อาชีพ ฐานะการศึกษา เช่น สตรีผู้นำด้านวิชาการ สตรีผู้นำด้านองค์กรสตรี สตรีผู้นำกลุ่มแม่บ้าน ประมาณ 200 คน

(2) พื้นที่ศึกษา ได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่

(3) เนื้อหาการศึกษา ประกอบด้วย

ก. แนวคิดด้านการจัดการทรัพยากรน้ำ การจัดการทรัพยากรป่า การจัดการขยะ การเกษตรและการผลิตแบบธรรมชาติ การใช้แนวทางและหลักการจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนของผู้นำสตรีในการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม

ข. วิธีการของผู้นำสตรี ซึ่งประกอบไปด้วยการถ่ายทอด การวางแผน การสร้างแรงจูงใจให้ชุมชนหรือประชาชนมีส่วนร่วม การเป็นผู้นำเสนอแนวคิดหรือแนวทางปฏิบัติเพื่อจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม

ค. กระบวนการสร้างเครือข่ายของผู้นำสตรีซึ่งช่วยความร่วมมือประกอบไปด้วย การปฏิสัมพันธ์ การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารหรืออื่นๆที่เป็นพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ทุกด้านของบุคคลที่มีต่อกันและชุมชน โครงสร้างของเครือข่ายของผู้นำสตรี และวิวัฒนาการของเครือข่ายในการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมของผู้นำสตรี

4. นิยามศัพท์เฉพาะ

เพื่อให้การวิจัยนี้มีความเข้าใจตรงกัน จึงให้คำจำกัดความเพื่อใช้ในการวิจัยดังนี้

4.1 การจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม หมายถึง รูปแบบ วิธีการในการวางกฎเกณฑ์ การควบคุม การป้องกัน ดูแลรักษา พื้นฟู การใช้ประโยชน์ การพัฒนาหรือการกระทำใดๆที่ทำให้คุณภาพสิ่งแวดล้อมดีขึ้น

4.2 คุณภาพสิ่งแวดล้อม หมายถึง ระดับความดีของคุณลักษณะหรือคุณสมบัติของธรรมชาติ อันได้แก่ สัตว์ พืช และทรัพยากรธรรมชาติต่างๆและสิ่งที่มีมนุษย์ได้ทำขึ้น เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพของประชาชน และความสมบูรณ์ของระบบนิเวศหรือธรรมชาติ

4.3 ผู้นำสตรี หมายถึง สตรีที่มีบทบาทในฐานะเป็นผู้นำของหน่วยงาน สมาคม กิจกรรมต่างๆ เช่น สตรีผู้นำด้านวิชาการ สตรีผู้นำด้านองค์กรสตรี สตรีผู้นำด้านกลุ่มแม่บ้าน

4.4 แนวคิด หมายถึง ความคิด ความเชื่อ ความเข้าใจ เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรน้ำ การพิทักษ์ป่าและที่ทำกิน การทำเกษตรธรรมชาติ การจัดการขยะมูลฝอยและน้ำเสีย การใช้แนวทางและหลักการจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน โดยนำแนวความคิดดังกล่าวเป็นแนวทางปฏิบัติการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมในชุมชน

4.5 วิธีการ หมายถึง แนวทาง กิจกรรม ของผู้นำสตรีที่ใช้ในการจัดการคุณภาพ สิ่งแวดล้อมในชุมชน โดยเฉพาะการถ่ายทอด การวางแผน การสร้างแรงจูงใจให้ชุมชนมีส่วนร่วม จัดการและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม การเป็นผู้นำเสนอแนวคิดและ/หรือแนวทางปฏิบัติด้าน สิ่งแวดล้อมแก่ชุมชน เพื่อใช้เป็นแนวทางในการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ดีขึ้นของชุมชน

4.6 เครื่องมือการจัดการสิ่งแวดล้อม หมายถึง ข่ายความร่วมมือของผู้นำสตรีกับบุคคล หรือกลุ่มบุคคลหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องในการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม ทั้งในชุมชน ระหว่างชุมชน และชุมชนอื่นที่เกี่ยวข้อง โดยเน้นถึงกระบวนการสร้างเครือข่ายและวิวัฒนาการของข่ายความร่วมมือข้างต้น